

ing, which takes part in ensuring the integrity and systematic nature of a professional picture of the world, and ensures self-development of one's own personality. The category of professional growth also becomes quite understandable, because it is linked in the theory of ratio-humanistic psychology with a process of generating psychological ontology, transferring the research center of gravity into a space of a real life, where the professional growth of a person takes its worthy place.

Key words: professional growth, ratio-humanistic psychology, acme-oriented process, multidimensional world of a person, a professional picture of the world, professional thinking, self-development of the person.

Отримано 2.05.2019

УДК 159.922.1-055.2:618.39

Савельєва Юлія Сергіївна

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ЖІНКИ В ЕКСТРЕМАЛЬНІЙ СИТУАЦІЇ, ЗУМОВЛЕНІЙ ПЕРЕДЧАСНИМ НАРОДЖЕННЯМ ДИТИНИ

Савельєва Ю. С. Психологічна адаптація жінки в екстремальній ситуації, зумовленій передчасним народженням дитини. Дослідження в галузі вивчення материнства підкреслюють, що материнство як психосоціальний феномен розглядають з таких основних позицій – як забезпечення умов для розвитку дитини і як кардинальні зміни особистісної сфери жінки. Психологія зосереджує свою увагу на вивченні психологічних чинників, які можуть слугувати факторами адаптації та дезадаптації жінки у психотравмуючих ситуаціях. Особливий інтерес становить питання про вплив передчасного народження дитини на психоемоційний стан жінки. Статтю присвячено проблемі дослідження психоемоційного стану жінок, які народили передчасно. Викладено результати дослідження особливостей рівня тривожності жінок в ситуації передчасного народження дитини. Описані рекомендації щодо організації психологічної допомоги жінкам передчасно народжених дітей, які передбачають роботу з суб'єктивним сприйняттям ситуації, у тому числі розширення поглядів щодо даної ситуації, та корекцію неефективних у конкретних умовах адаптаційних механізмів (психологічних захистів).

Ключові слова: екстремальна ситуація, передчасні пологи, передчасно народжена дитина, адаптація жінки в ситуації передчасного народження дитини.

Савельєва Ю. С. Психологическая адаптация женщины в экстремальной ситуации, обусловленной преждевременным рождением ребенка. Исследования в области изучения материнства подчеркивают, что материнство как психосоциальный феномен рассматривают с таких основных позиций - как обеспечение условий для развития ребенка и как кардинальные изменения личностной сферы женщины. Психология сосредотачивает свое внимание на изучении психологических факторов, которые могут служить факторами адаптации и дезадаптации женщины в психотравмирующих ситуациях. Особый интерес представляет вопрос о влиянии преждевременного рождения ребенка на психоэмоциональное состояние женщины. Статья посвящена проблеме исследования психоэмоционального состояния женщин, родивших преждевременно. Изложены результаты исследования особенностей уровня тревожности женщин в ситуации преждевременного рождения ребенка. Описаны рекомендации по организации психологической помощи женщинам преждевременно рожденных детей, которые предполагают работу с субъек-

тивним восприятієм ситуації, в том числі розширення представлень о данній ситуації, и коррекцію неефективних в конкретних умовах адаптаційних механізмів (психологічних захитів).

Ключевые слова: екстремальна ситуація, преждевременные роди, преждевременно родившийся ребенок, адаптація жінки в ситуації преждевременного рождения ребенка.

Вступ. Прискорений темп сучасного життя, при якому людина еволюціонує повільніше, ніж створені ним умови, формує стан хронічного стресу, що на сьогодні згідно з результатами досліджень, відіграє далеко не останню роль в генезі невиношування вагітності та передчасних пологів. Саме цей факт призводить до необхідності визначення стресогенного оточення жінок та рівня впливу стресових факторів на перебіг вагітності.

Більшість досліджень в сучасній психології стосується вивчення емоційної сфери вагітних жінок. Так, найбільш розробленими являються вплив тривожності жінки на вагітність та майбутнє материнство. Ситуація передчасних пологів являється кризовою, екстремальною ситуацією, так як до неї не можливо підготуватися. Психологічні складності під час народження нездорової передчасно народженої дитини впливають на подальший розвиток материнської сфери, призводять до ускладнень материнсько-дитячих відносин.

Вихідні передумови. Вплив стресу на вагітну жінку та жінку після пологів розкрито у працях В. І. Брутмана, Г. Г. Філіпової, І. Ю. Хамітової; особливості стану жінки, яка народила передчасно досліджено І. В. Добряковим, Н. І. Загородньою, Є. В. Куфтяк, Г. Г. Філіповою та ін.

Досить багато уваги приділено вивченню рівня тривожності жінки під час вагітності, дослідженню стану жінки після передчасного народження дитини. Але у наукових роботах дослідниками майже не розкрито особливостей психологічної адаптації жінки в ситуації, зумовленій передчасним народженням дитини.

Мета дослідження – здійснити логіко-психологічний аналіз теоретичних уявлень щодо подолання жінками екстремальної ситуації передчасних пологів, розкрити особливості психологічної адаптації жінки в екстремальній ситуації, зумовленій передчасним народженням дитини, розробити рекомендації відносно організації психологічної допомоги жінкам в даній ситуації.

Для визначення рівня тривожності у жінок, що народили передчасно, ми використали шкалу Спілберга-Ханіна для визначення особистісної і ситуативної тривожності. У дослідженні прийняло участь 60 жінок, що народили в терміні вагітності 25 - 32 тижні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передчасні пологи створюють передумови для розвитку порушення адаптації жінки до стану материнства, негативно впливають на стан породіллі та новонародженого. Коррекцію таких розладів адаптації проводять за допомогою широкого спектра психологічних та психотерапевтичних засобів [1].

Психологічні проблеми батьків передчасно народжених дітей та причини передчасних пологів варто розглядати через призму психологічної, соціальної та медичної тематики. Недоношена дитина потребує підвищеної уваги медичного персоналу та батьків, через виникнення певних проблем.

Насамперед це стосується дітей, які народилися з вагою 500 грамів, і терміном не менше ніж 22 тижні. У медицині щодо таких дітей вживають термін «глибоко недоношені діти». Згідно із визначенням ВООЗ, такі діти є життєздатними, але їх виходжування потрібно здійснювати у спеціалізованих медичних центрах або відділеннях. Причина передчасного народження дитини в кожному конкретному випадку залежить від одного або групи чинників, що впливають на систему «плід–плацента–мати».

Ситуація передчасних пологів ускладнюється тим, що передчасні пологи самі по собі являються значним стресом для організму та психіки жінки та здійснюють негативний вплив на здатність виконання материнських функцій. Незалежно від ступеню фізичної та психологічної готовності до ситуації, що відбувається, жінка повинна включатися в догляд за своєю передчасно народженою дитиною.

Так, за даними Р.Ж. Мухамедрахімова процес взаємодії матері та передчасно народженої дитини має значні труднощі, пов'язані з дефіцитом взаємної регуляції рівня збудження і стимуляції, з порушенням «танцю» взаємодії [8].

І. В. Добряков розглядає передчасні пологи як психологічну травму для жінки, що створює ситуацію «депривованого материнства» і впливає на якість формування прив'язаності в системі мати-дитина [7].

С. Б. Лазуренко, З. В. Луковцева досліджували психічний розвиток передчасно народжених немовлят; О. Б. Половинкіною, О. Р. Ворошніною створені методичні рекомендації та програми навчання матерів педагогічних технологій активізації психічного розвитку дітей з різними вадами здоров'я, І. В. Добряковим, В. В. Ткачовою, І. Ю. Левченко вивчено психологічний стан жінок в процесі взаємодії з «особливою» дитиною (з аутизмом, ДЦП, синдромом Дауна та ін.).

Однак досить мало уваги приділено дослідженням здатності та можливості жінки адаптуватися до ситуації народження хворої дитини раніше терміну і ефективно виконувати материнські та батьківські функції. Ці умови стали основою для теоретичного дослідження процесу пристосування подружньої пари до нових ролей – батьків, що доглядають за передчасно народженою дитиною в незнайомій соціальній ситуації – перебування в стаціонарі. Розглядаючи процес адаптації як взаємодію людини і соціального середовища, враховуючи дослідження А. Н. Леонтьєва, К. А. Абульханової-Славської, Б. Ф. Ломова, розуміємо, що така активність, дає можливість як пристосуватися до незвичного соціального середовища, так і змінити її при необхідності [4].

У дослідженнях Л. І. Анциферової розглядаються процеси адаптації в контексті подолання особистістю важкої життєвої ситуації. Науковець переконана, що кардинальна зміна умов життєдіяльності дезорганізує психічну діяльність і викликає необхідність в новому патерні поведінки [4].

У психології поняття «адаптація» вважають багатозначним, таким, що відображає різноманітність та багаторівневість означуваного явища. В найбільш поширеному розумінні під адаптацією розглядають процес пристосу-

вання організму до нового середовища. Мова йде про цілісне, системне пристосування, що об'єднує біологічний, психологічний та соціальні рівні.

Так, в ситуації передчасних пологів стрес для батьків виникає на кожному з цих рівнів. Тому нашим завданням є теоретичне дослідження психологічних особливостей адаптації жінки до ситуації передчасного народження дитини, а також розроблення програми, що зможе цей процес зробити якомога ефективнішим.

Передчасні пологи на 25-32 тижні гестаційного віку – це один з найсильніших психотравмуючих чинників як для жінки, так і для чоловіка.

К. В. Судаков визначає стрес як відповідь організму на пред'явлені йому будь-які неспецифічні вимоги, під впливом яких виникає необхідність в перебудові або адаптації. Відповідь організму залежить від сили впливу подразника [3]. Для жінки, яка налаштована виношувати вагітність до 39-40 тижнів, передчасний розрив плодових оболонок або інші клінічні ситуації, що ведуть до передчасних пологів, є сильними стресорами.

В. І. Брутман відзначає, відповідно до теорії Ганса Сельє, що відповідь організму на стрес проходить три стадії – тривогу, адаптацію, виснаження. На першій стадії жінка може бути схвильована, бурхливо реагувати на стресову ситуацію, намагаючись нормалізувати її. Якщо стрес не проходить, то поступово організм адаптується до такого стану, звикає до нього, після чого виникає виснаження, як правило це стається через 1 місяць після народження малюка [2].

Саме тому, у жінок, діти яких виходжуються у відділенні постнатального догляду досить часто спостерігаються депресивні прояви, емоційне виснаження.

С. П. Яланська зазначає, що творчість є одним із потужних інструментів у подоланні стресу, як результату екстремальної ситуації, що сталася [9].

На основі аналізу літератури, відгуків батьків, що мали досвід передчасних пологів, ми переконані, що передчасне народження хворої дитини є екстремальною ситуацією.

Вважаємо, що **адаптація жінки до ситуації передчасних пологів** – це процес пристосування матері дитини до екстремальної ситуації (передчасного народження хворої дитини), результатом якого є прийняття нової соціальної ролі матері передчасно народженої дитини, усвідомлення факту необхідності догляду та допомоги у виходжуванні дитини, бажання підтримувати лактацію, як єдине джерело майбутнього годування дитини.

За отриманими результатами анкетування по шкалі Спілберга-Ханіна представлені такі показники: для більшості досліджуваних (85,2%) характерним є високий рівень особистісної та ситуативної тривожності і тільки у 14,8% жінок середній рівень особистісної тривожності, але при цьому ситуативна тривожність залишалася на високому рівні.

Аналізуючи результати дослідження – ми помітили, що жінки, яким був притаманний середній рівень особистісної тривожності, народили після 32 тижня вагітності, стан їхніх дітей був стабільнішим за інших. В той час,

коли для жінок, що народили до 32 тижня гестації був притаманний високий рівень особистісної і ситуативної тривожності.

Ситуативна тривожність характеризується напруженням, неспокоєм, спричиняє розлади уваги, що негативно впливає на якість та швидкість алаптації жінки до свого фізичного стану та прийнятті ролі матері передчасно народженої дитини. Особистісна тривожність прямо корелює з наявністю невротичного конфлікту і психосоматичними захворюваннями.

Отже, можемо зробити висновок, що рівень ситуативної та особистісної тривожності матері залежить від стану здоров'я дитини. Ситуацію передчасних пологів ми можемо назвати екстремальною, так як до неї не можливо підготуватися, вона являється великим стресом для вагітної та її партнера.

Тому за результатами наших теоретико-практичних розвідок пропонуємо рекомендації для ефективної адаптації жінки в ситуації передчасного народження дитини:

1. інформування жінок про кризові ситуації вагітності. Фізіологічні можливості дитини з 24 тижня вагітності;

2. мотивування породіль, що народили передчасно, до підтримання лактації, відвідування дитини, що знаходиться у відділенні інтенсивного постнатального догляду новонароджених, спілкування з дитиною;

3. застосування крос-культурного підходу – спілкування з мамами, що пережили таку ж ситуацію, дітям яких вже близько року та старше;

4. застосування методів арт-терапії, що сприяють адаптації до нового стану, гармонізації емоційного і фізичного станів жінки, відреагуванню й прийняттю сильних емоцій, проробці тривог і страхів, творчому саморозкриттю і розвитку здібностей, усвідомленню й посиленню власних ресурсів. Вони можуть включати рольові ігри («Подивись на світ очима дитини»), написання листа або побажань своїй майбутній дитині, малюнки («Я вагітна», «Моя дитина», «Мої ресурси», «Мої страхи» та ін.) [1].

Пропоновані рекомендації розкривають різні психокорекційні механізми: емоційно позитивне підкріплення, крос-культурний підхід, моделювання поведінки та дозволяють пропрацювати проблеми на рівні інтелектуального, емоційного самосприйняття і сприйняття ситуації, а також на рівні стереотипів і установок.

Висновки та подальші перспективи дослідження. Психологічний стан породіль, які доглядають передчасно народжених дітей – важлива соціально-економічна, біолого-соціальна та медична проблема.

На сучасному етапі розвитку окремого аспекту цієї проблеми перспективним слід вважати розробку та вдосконалення інструментарію для психодіагностики особистості вагітної жінки із діагнозом загрози передчасних пологів і вже передчасно народившої жінки та поглибленні уявлень щодо механізмів її функціонування в умовах екстремальної емоційно важкої ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гасюк М.Б. Використання психомалюнку для психологічної підготовки вагітної жінки до пологів (30-40 тижні вагітності) / Гасюк М.Б., Іщук О.Ю.,

- Шевчук Г.С. // Психологія і суспільство. Український теоретико-методологічний соціогуманітарний часопис. – 2006. – № 3(25). – С. 140-148.
2. Брутман В.И. Динамика психологического состояния женщины во время беременности и после родов / Брутман В.И., Филиппова Г.Г., Хамитова И.Ю. // Психологический журнал. – 2000. – Т. 7, № 3. – С. 59-68.
 3. Судаков К.В. Системные механизмы эмоционального стресса / Судаков К.В. – М.: Медицина, 1981. – 232 с.
 4. Анцыферова Л.И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысление, преобразование ситуаций и психологическая защита // Психологический журнал – 1994. – Т. 15, № 1. – С. 3-18.
 5. Метод оценки риска отказа или раннего прекращения грудного вскармливания матерями детей, родившихся с экстремально низкой и очень низкой массой тела / Баранов А.А., Намазова-Баранова Л.С., Ртищева М.С., Лазуренко С.Б., Яцык Г.В., Беляева И.А., Турти Т.В. Методические рекомендации. – М.: «АдамантЪ», 2014. – 32 с.
 6. Мухамедрахимов Р.Ж. Мать и младенец: психологическое взаимодействие. / Р. Ж. Мухамедрахимов 2 изд. – СПб.: СПбГУ, 2003. – 288 с.
 7. Левченко И.Ю. Психологическая помощь семье, воспитывающей ребенка с отклонениями в развитии: Методическое пособие. / И.Ю. Левченко, В.В. Ткачева - М. : Просвещение, 2008. - 239 с.
 8. Половинкина О.Б. Педагогическое сопровождение семьи, воспитывающей ребенка раннего возраста с органическим поражением центральной нервной системы: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. Наук : - М.: ИКП РАО, 2006. – 26 с.
 9. Яланська С. П. Психологія творчості: навчальний посібник / С. П. Яланська. – Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2014. – 180 с.

REFERENCES transliterated

1. Hasiuk M.B. Vykorystannia psykhomaliunku dlia psykhologichnoi pidhotovky vahitnoi zhinky do polohiv (30-40 tyzhni vahitnosti) / Hasiuk M.B., Ishchuk O.Iu., Shevchuk H.S. // Psykhologhiia i suspilstvo. Ukrainskiy teoretyko-metodologichnyi sotsiohumanitarniy chasopys. – 2006. – № 3(25). – S. 140-148.
2. Brutman V.Y. DYNAMYKA PSYKHOLOHVCHESKOGO SOSTOIANVIA ZHENSCHYNI VO VREMIA BEREMENNOSTY U POSLE RODOV / Brutman V.Y., Fylyppova H.H., Khamytova Y.Iu. // Psykhologhycheskyi zhurnal. – 2000. – Т. 7, № 3. – S. 59-68.
3. Sudakov K.V. Sistemnyie mehanizmyi emotsionalnogo stressa / Sudakov K.V. – М.: Meditsina, 1981. – 232 s.
4. Antsyiferova L.I. Lichnost v trudnyih zhiznennyih usloviyah: pereosmyslivanie, preobrazovanie situatsiy i psihologicheskaya zaschita // Psihologicheskii zhurnal – 1994. – Т. 15, № 1. – S. 3-18.
5. Metod otsenki riska otkaza ili rannego prekrascheniya grudnogo vskarmlyvaniya materyami detey, rodivshihhsya s ekstremalno nizkoy i ochen nizkoy massoy tela / Baranov A.A., Namazova-Baranova L.S., Rtischeva M.S., Lazurenko S.B., Yatsyik G.V., Belyaeva I.A., Turti T.V. Metodicheskie rekomendatsii. – М.: «AdamantЪ», 2014. – 32 s.
6. Muhamedrahimov R.Zh. Mat i mladenets: psihologicheskoe vzaimodeystvie. / R. Zh. Muhamedrahimov 2 izd. – SPb.: SPbGU, 2003. – 288 s.
7. Levchenko I.Yu. Psihologicheskaya pomosch seme, vospityvayushey rebenka s otkloneniyami v razvitii: Metodicheskoe posobie. / I.Yu. Levchenko, V.V. Tkacheva - М. : Prosveschenie, 2008. - 239 s.
8. Polovinkina O.B. Pedagogicheskoe soprovozhdenie semi, vospityvayushey rebenka rannego vozrasta s organicheskim porazheniem tsentralnoy nervnoy sistemyi: avtoref. dis. na soiskanie uch. stepeni kand. ped. Nauk : - М.: IKP RAO, 2006. – 26 s.
9. Yalanska S. P. Psykhologhiia tvorchosti: navchalnyi posibnyk / S. P. Yalanska. – Poltava : PNPУ imeni V.H. Korolenka, 2014. – 180 s.

Savelieva Yu. S. Psychological adaptation of a woman in an extreme situation of a premature birth of a child. Article is dedicated to the problem of studying psycho-

emotional condition, who gave birth prematurely. The results of the research of specific women's degree of anxiety in situation of premature birth. Recommendations of organizations psychological helping to premature-borne mother, which contains work with subjective perception of situation, including the examination of the perceptions of this situation and correction of ineffective adaptation mechanisms (psychological protection) in the specific conditions. Given the specificity of our question in this area, the leading works on the family are by M. Avdyeyeva, M. Boyko V. Brutman, the psychology of motherhood by T. Guryanov, of psychological correction and rehabilitation of pregnant women and mothers by T. Znamenska, of education of women who gave birth to premature babies by N. Zavorodna. The aim of our research is the study of some psychological approaches and personal factors that influence childbirth of women who gave birth to a premature baby. Of particular interest is the impact on the psycho-emotional state of a woman having a baby born prematurely and the definition of personal characteristics that are considered as stressful factors affecting the status of women after childbirth. We have identified the most common response of mothers of premature babies – feeling of guilt and -- picked the methods of psychotherapy for them.

Key words: extreme situation, premature birth, adaptation of a woman in a situation of premature birth of a child.

Отримано 2.05.2019

УДК 159.9

Симоненко Світлана Миколаївна

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ОСОБИСТОСТІ ЯК СУБ'ЄКТА ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Симоненко С. М. Індивідуально-психологічний вимір особистості як суб'єкта творчої діяльності. Дослідження присвячено вивченню індивідуально-психологічних властивостей як детермінант творчої діяльності у представників творчих професій. Проведено теоретико-методологічний аналіз різних підходів до вивчення індивідуально-психологічних особливостей та творчих здібностей у зарубіжній та вітчизняній науці. В емпіричному дослідженні встановлено взаємозв'язки індивідуально-психологічних властивостей та структурних компонентів творчих здібностей у суб'єктів діяльності. Виділено та описано психологічні типи індивідуально - психологічних властивостей: емоційно-стійкий екстраверт, емоційно-збудливий екстраверт, емоційно-лабільний екстраверт, емоційно-збудливий інтроверт, емоційно-інертний інтроверт. Вивчено взаємозв'язки виділених психологічних типів з процесуальними та змістовими характеристиками творчих здібностей. Розкрито особливості впливу індивідуально - психологічних властивостей на рішення творчих задач (зокрема, екстраверсії - інтроверсії), і виявлено, що дані властивості визначають ряд особливостей рішення творчих задач, зокрема, колористичні стратегії створення візуального образу, їх зміст та смислове навантаження.

Ключові слова: індивідуально-психологічні властивості, індивідуально-типологічні властивості, індивідуально-особистісні властивості, творчі здібності, процесуальні та змістові компоненти творчих здібностей, творча діяльність, творча задача, колористичні стратегії, візуальний образ.

Симоненко С.Н. Индивидуально-психологическое измерение личности как субъекта творческой деятельности. Исследование посвящено изучению индивидуально-психологических свойств личности, выступающих детерминантами творческой деятель-